

УДК 330.101.54

В'ячеслав ВАКАЛЮК,
Юлія БАБИЧ

ПЕРЕДУМОВИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Досліджено сутність та особливості інноваційного менеджменту, визначено причини низького рівня інноваційної діяльності українських підприємств. Сформульовано напрями удосконалення системи інноваційного менеджменту підприємств.

The essence and characteristics of innovation management are investigated. The reasons for the low level of innovative activity of Ukrainian enterprises are identified. The directions for improvement of the system of companies' innovation management are proposed.

Ключові слова: інновація, інноваційний менеджмент, організаційні зміни, джерела фінансування, стратегічне управління, інноваційний розвиток.

Keywords: innovation, innovation management, organizational adjustment, source of financing, strategic management, innovative development.

Основною умовою стійкого економічного розвитку підприємств є наявність гнучкої та ефективної системи управління, що відповідає сучасним умовам господарювання і забезпечує адаптацію підприємства до зміни умов зовнішнього середовища. Відповідно, здатність підприємства активізувати інноваційну діяльність, диверсифікувати операційні напрями, успішно конкурувати на ринку і розвиватися значною мірою визначається рівнем якості існуючої системи інноваційного менеджменту. На сьогодні питання удосконалення інноваційної системи менеджменту і адаптація її до мінливих умов середовища постає актуальним і надзвичайно важливим завданням для кожного підприємства.

Питанням аналізу і управління інноваційною діяльністю підприємств присвячено значне число наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників. Так, вагомий внесок у розвиток системи моніторингу інноваційної діяльності здійснили С. В. Валдайцева, О. Водачкова, Г. М. Добров, С. Ю. Глазьев, Т. М. Янковець та ін. Дослідження інноваційних процесів та економічних основ управління ними знайшли відображення у працях вітчизняних науковців, зокрема А. П. Гречан, О. Ф. Грищенко, Б. Т. Кільяненка, Д. І. Кокоріна, Н. В. Мішеніна, О. П. Осики, В. П. Соловійова, Л. І. Федулової та ін., проте не вирішеними на сьогодні залишаються питання комплексної оцінки рівня інноваційної діяльності та виокремлення напрямів удосконалення системи інноваційного менеджменту в сучасних умовах господарювання підприємств.

Метою дослідження є виявлення напрямів удосконалення системи інноваційного менеджменту підприємств України на основі аналізу результатів їх інноваційної діяльності та можливостей активізації інноваційного процесу.

© В'ячеслав Вакалюк, Юлія Бабич, 2013.

Здійснення інноваційної діяльності в сучасних умовах стикається з необхідністю подолання багатьох перешкод, пов'язаних з проблемами фінансового, кадрового, інформаційного, матеріального та організаційного забезпечення. Вирішення зазначених проблем має сприяти реалізації завдань інноваційного менеджменту, серед яких можна виділити такі, як формування інноваційної політики та стратегії підприємства, планів та програм інноваційного розвитку, а також забезпечення їх реалізації.

Інноваційний менеджмент пов'язаний з розробленням стратегії і тактики інноваційного розвитку підприємства [1]. Стратегія зосереджується на загальному напрямі і розвитку підприємства і акумулює в собі засоби для досягнення певних цілей. Тактика являє собою набір конкретних методів для досягнення визначених цілей інноваційного розвитку у заданих умовах. Функції інноваційного менеджменту можна поділити на два типи: функції суб'єкта управління та об'єкта управління. До перших належать прогнозування, планування, організування, регулювання, координація, стимулювання і контроль, а до других – ризикове вкладення капіталу, організація інноваційного процесу і просування інновацій на ринку [2, с. 120].

Характерною ознакою сучасної економіки є створення та використання нових знань, перетворення їх на повноцінний чинник виробництва. Поряд з цим, інноваційна система України не набула достатнього розвитку і не стала істотним фактором зростання конкурентоспроможності та підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності промислових підприємств [3, с. 122]. Сучасний стан інноваційної діяльності в Україні більшість експертів-науковців визначають як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів стратегічного розвитку. Так, частка підприємств, що впроваджували інновації в 2011 р., становила 16,2%, що набагато менше, ніж у провідних країнах ЄС, де значення цього показника коливається у межах 60–70%. Інноваційна активність промислових підприємств в Україні характеризується даними, наведеними в табл. 1.

Таблиця 1

Інноваційна активність підприємств України у 2009–2011 рр.

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Частка підприємств, що впроваджували інновації, %	12,8	13,8	16,2
Загальна сума витрат, млн. грн.	7949,9	8045,5	14333,9
у тому числі за напрямками:			
– дослідження і розробки	846,7	996,4	1079,9
– придбання нових технологій	115,9	141,6	324,7
– придбання машин, обладнання, пов'язані з упровадженням інновацій	4974,7	5051,7	10489,1
– інші витрати	2012,6	1855,8	2440,2

Джерело: [4].

На основі наведених даних можемо відзначити зростання інноваційної активності промислових підприємств у 2011 р. порівняно з 2009 р. на 3,4%. Питома вага досліджень

і розробок у загальній сумі витрат зменшилась з 10,65% до 7,53%, що зумовлено зростанням рівня витрат на придбання машин і обладнання, пов'язаного з впровадженням інновацій. Варто підкреслити, що при незначному зростанні інноваційної активності підприємств рівень витрат на інноваційну діяльність упродовж 2009–2011 рр. підвищився на 80,3%.

Незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів у сфері регулювання інноваційної діяльності, спроби стимулювання її розвитку та інвестування на даний момент не принесли очікуваних результатів, оскільки більшість згаданих документів є декларативними. За нинішніх правових, економічних та організаційних умов основним джерелом фінансування інноваційних проектів залишаються власні кошти підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Джерела фінансування технологічних інновацій в Україні

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
		млн. грн.			
2009	7949,2	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2

Джерело: [4].

Негативною тенденцією у 2011 р., порівняно з 2009 р., стало різке зменшення обсягів фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвесторів, що пов'язано із загальносвітовою фінансовою кризою.

Узагальнення світового та вітчизняного досвіду організації інноваційної діяльності показує, що для успішного здійснення своїх функцій інноваційний менеджмент має бути ефективною складовою внутрішньофірмового управління, зокрема, через введення до структури організації інноваційних підрозділів [3, с. 648]. Для підвищення результативності інноваційного менеджменту необхідні нові підходи до управління людьми та діяльністю організації загалом, які залежать від професійного рівня менеджерів, а також методів та прийомів управління, які вони застосовують. Ефективна система інноваційного менеджменту передбачає застосування специфічних інструментів управління інноваціями, стимулювання інноваційної активності, розвитку механізмів налагодження комунікацій, створення відповідних організаційних умов здійснення інноваційної діяльності.

Підвищення ефективності інноваційного менеджменту на підприємстві пов'язується з необхідністю постійного вкладання коштів в оновлення та модернізацію продукції. Для цього доцільно:

- інвестувати кошти на проведення НДДКР, придбання ліцензій, новітнього обладнання тощо;
- створювати на підприємствах структури, що комплексно займаються НДДКР;
- сприяти співробітництву з науковими установами та університетами; підвищувати віддачу від впровадження у виробництво новітніх технологій та НДДКР.

Сьогодні системи інноваційного менеджменту більшості промислових підприємств України мають певні особливості, що виявляються у: високій нестабільності та мінливості всіх елементів системи управління; постійному контролі та обмеженнями функціонування з боку держави; змінах об'єкта управління (продукту, технології тощо); наявності науково-дослідних і проектних робіт, для управління якими необхідно залучати кваліфікованих працівників, що мають комплексну освіту, добре знають ринок інновацій, уміють вирішувати технічні і виробничі питання з урахуванням економічної доцільності й комерційної вигоди.

Значні резерви підвищення ефективності управління на підприємствах зосереджені, на наш погляд, у можливостях поєднання стратегічного та інноваційного менеджменту.

У цьому контексті завданням ефективного розвитку інноваційної системи має стати застосування портфельного планування. Використання його інструментів і методів може бути ефективним для проведення комплексного стратегічного планування інноваційної діяльності на основі детального осмислення фактичної позиції підприємства на ринку, а також проведення ідентичного дослідження ринкових позицій його основних конкурентів, що дозволить оцінити ступінь агресивності конкурентного середовища і привабливості конкретної сфери бізнесу.

Зважаючи на ці та інші теоретичні викладки, можемо сформулювати ряд висновків. Для успішного здійснення інноваційної діяльності на основі функціонування інноваційного менеджменту на підприємствах необхідно виконувати такі умови:

- виявляти нові джерела фінансування та проводити моніторинг ресурсів, що спрямовуються на інноваційну діяльність;
- забезпечувати підвищення рівня автоматизації та механізації виробництва;
- забезпечити постійне навчання та перенавчання персоналу в середовищі інноваційних змін підприємства;
- розробити та впровадити в систему управління інноваційну контролінгову службу, що буде проводити аналіз та оцінку інноваційної діяльності та процесів;
- забезпечувати високий рівень узгодженості роботи аналітичних служб з засобами сучасних новітніх технологій та автоматизованих систем управління.

Література

1. Грищенко О. Ф. Інноваційне рішення – ключовий фактор забезпечення сталого розвитку сучасного підприємства / О. Ф. Грищенко // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2011. – № 1. – С. 120–127.
2. Козловський В. О. *Інноваційний менеджмент : навч. посіб.* / В. О. Козловський. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 210 с.
3. Соболева Т. О. Інтеграційна модель розвитку інноваційного менеджменту в організації / Т. О. Соболева // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми економіки та управління. – 2008. – № 628. – С. 648–653.
4. Офіційні дані Державного комітету статистики України щодо наукової та інноваційної діяльності за 2009–2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/.
5. Сєдов А. О. *Стан та перспективи розвитку інноваційних освітніх технологій в Україні* / А. О. Сєдов // *Інформаційні технології в освіті*. – 2008. – № 1. – С. 122–127.